

Шемшученко Ю. С.,
доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії наук України,
директор
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

Тертишник В. М.,
доктор юридичних наук, професор, академік
Академії політичних наук,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи і фінансів

ДОКТРИНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ПРОЦЕСІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ Й СУДОВО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

DOCTRINAL PROBLEMS OF THE RULE OF LAW IN THE PROCESS OF CONSTITUTIONAL AND JUDICIAL REFORM IN UKRAINE

У статті розкриваються проблеми вдосконалення та гармонізації законодавства, усунення юридичних колізій, забезпечення незалежності судової влади та верховенства права, зміцнення гарантій захисту прав і свобод людини.

Ключові слова: верховенство права, конституційний процес, судова влада, правнича допомога.

Статья раскрывает проблемы совершенствования и гармонизации законодательства, устранения юридических коллизий, обеспечения независимости судебной власти и верховенства права, укрепление гарантий защиты прав и свобод человека.

Ключевые слова: верховенство права, конституционный процесс, судебная власть, юридическая помощь.

The article reveals the problems of harmonization of legislation, legal conflicts, ensure the independence of the judiciary, the improvement of the law and the rule of law, strengthening the guarantees of protection of rights and freedoms.

Key words: rule of law, constitutional process, judiciary, legal aid.

Відтоді, як Україна здобула незалежність, на неї хвилями накочуються реформи – економічна, політична, конституційна, судова, правова... Водночас проведені реформи не забезпечили належного добробуту і безпеки громадян, а реалізація принципу верховенства права в державі сьогодні бажає бути кращою. Найвища цінність держави – людина – в нашій державі поки що залишається без достатніх матеріальних засобів для ефективної самореалізації та підтримки високих стандартів демократії. Все більше набирає обертів загрозлива для державотворення криза довіри між суспільством і владою, що зумовлює необхідність корективів стратегії розвитку, переосмислення доктринальних та інституційних трансформацій. Підпорядкування реформаторських процесів законам природного права, доктрині правової держави та принципу верховенства права може стати певним імунітетом проти «розумової анархії» у законотворенні та правозастосуванні.

Актуальність досліджуваної теми зумовлюється новими обертами конституційної та судово-правової реформи, недосконалістю чинних законів та проблемами юридичної науки і практики.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, показує, що проблемі забезпечення верховенства права та узгодження конституційного процесу з цивілізаційним вибором суспільства приділяється увага соціологів, політологів та юристів [1–30]. Але ці публікації не вичерпують всю складну проблему,

а швидше утворюють фундаментальну базу для подальшого її дослідження.

Метою статті є визначення шляхів доктринальних трансформацій та гармонізації правових інституцій, вирішення проблеми забезпечення верховенства права у процесах конституційної і судово-правової реформи.

Викладення основного матеріалу дослідження.

В історичному і філософському вимірі право – це не тільки система загальнообов'язкових правил, а й інтелектуальна цінність, суттєвий елемент культури народу, проявів його жадоби до свободи і справедливості.

Правова доктрина – це зумовлена духовним та інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства цілісна і гармонічна система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій і модельних норм щодо права і його розвитку, які є теоретичним стрижнем та концептуальною основою державотворчої, правотворчої, правозастосовної та правотлумачної діяльності.

Стратегічним курсом державотворення України є розбудова правової держави, держави, яка функціонує на засадах верховенства права, де реально забезпечуються права і свободи людини, де діють шляхетні і досконалі закони, де панує висока правова культура.

Ідея верховенства права була й залишається актуальною на будь-яких етапах розвитку держави. Ще в Конституції Пилипа Орлика 1710 р. містились статті

щодо недоторканності вільностей, відновлення «всіх природних прав та рівності». Благодійність нашого народу, незважаючи на всі історичні негаразди, протилежна всьому ганебному, берегла віру в добро і справедливість, невтомно пробивала ростки шляхетного цивілізаційного вибору.

Верховенство права – система державного і суспільного устрою, де права і свободи людини є найвищою цінністю, а їх забезпечення стає пріоритетом держави, де сама влада перебуває під контролем закону, обмежується правом, а саме право створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників.

Забезпечення верховенства права в нашій державі потребує багатьох доктринальних трансформацій та реалізації нових концептуальних моделей законодавчих норм і інститутів.

1. У правовій державі влада має бути обмежена правом, а головний урок історії показує на те, що вона має бути максимально обмежена в можливості довільно міняти законодавство задля своєї вигоди. Основний закон держави має закріплювати ідею примату права над державою, утримувати дії органів державної влади винятково у правовому полі.

У розробці вкрай необхідної для подальшої розбудови правової держави системи стримувань і противаг науковці зазвичай розглядають таку в площині традиційних інституцій «законодавча влада – виконавча влада – судова влада», забуваючи, що джерелом влади є сам народ і він має отримати дієвий механізм впливу на кожну з гілок влади, виконувати важливу функцію стримування і противаги проти негативних тенденцій у будь-яких гілках делегованої їй влади.

Вважаємо, що одним із найважливіших кроків до цього є прийняття демократичної Конституції держави шляхом всенародного референдуму. За такої умови Основний Закон, норми якого набувають найвищої юридичної сили, отримує свою юрисдикцію безпосередньо від самого народу і стає вище влади, оскільки вона вже не в змозі змінювати його на свій розсуд. Влада «служує закону, дарованому народом». Стабільний і непорушний Основний Закон створює необхідні передумови і для стабілізації всього суспільства. Отже, прийняття Конституції України через референдум – істотний механізм забезпечення верховенства права. Це особливо актуально для сучасного етапу розвитку нашої державності.

Варто закріпити правило, що Конституцію України можна приймати і змінювати тільки шляхом всенародного референдуму.

Непорушним принципом конституційної реформи має бути принцип недопустимості звуження прав і свобод людини під час прийняття нових законів. На жаль, ми не раз спостерігали нехтування цією засадою, що спричиняє шкоду як людям, так і авторитету держави, породжує складні і дорогі процеси в Конституційному суді України та в Європейському суді з прав людини. Сьогодні ще треба багато попрацювати, щоб привести закони у відповідність із цим принципом.

У саму Конституцію доцільно було б закласти такий фундаментальний принцип, як принцип добропорядності людини. Тобто кожен громадянин є добропорядною людиною, якщо інше не доведено встановленим законом порядком тими, хто це заперечує чи стверджує інше. Доречно також визначити, що будь-яка особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав, а фізичні та юридичні особи зобов'язані утримуватись від здійснення свого права, якщо цим завдаватимуть більшої шкоди правам і свободам інших осіб.

Для конструктивного оновлення законодавчої влади треба встановити загальне конституційне правило – громадянин може бути членом парламенту не більше двох строків підряд; до зарахування обраним має допускатись лише той, хто подав декларацію про свої статки та підтвердив, що більшість його власності перебуває на території України (тим самим інвестується в Україну). Має бути розмежування як влади і бізнесу, так і влади й «офшорного» капіталу.

2. Розвиваючи ідею верховенства права, Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська Комісія) у доповіді про верховенство права вказала на такі його необхідні елементи, як законність та прозорість ухвалення законів; правова визначеність, яка передбачає легкість та доступність з'ясування змісту права і юридично забезпечену можливість скористатися цим правом; заборона державного свавілля, зокрема обмеження дискреційних повноважень органів держави, обґрунтованість їхніх рішень; ефективний доступ до правосуддя у незалежних і неупереджених судах, дотримання прав людини, передусім гарантованість права на ефективний засіб правового захисту; недискримінація і рівність перед законом, що передбачає відсутність законів, які містять дискримінаційні положення або закріплюють правові привілеї, заборона дискримінаційного тлумачення або застосування закону.

У правоохоронній діяльності важливе значення для зміцнення гарантій верховенства права має дотримання задекларованого у ст. 5 Договору про заснування Європейського співтовариства, а також закріпленого в рішеннях Європейського суду з прав людини принципу пропорційності, основна ідея якого полягає в тому, що мета обмеження прав людини має бути достатньо суспільно цінною і вагомою, а засіб її досягнення – найменш обтяжливим для особи, чії права обмежуються.

Конституційний Суд України у Рішенні від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 (справа № 1-11/2012) зазначив, що одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності, який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співвимірними з нею.

Принцип пропорційності – закріплений у міжнародних нормативних актах, рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини принцип права, згідно з концептуальним змістом якого мета юридичних дій має бути сус-

пільно вагомою, а засіб її досягнення – найменш обтяжливим у конкретних умовах, втручання у сферу прав і свобод людини може допускатись лише у разі крайньої необхідності з метою забезпечення правосуддя чи іншої суспільно корисної мети, якщо цього неможливо досягти іншими засобами, а заподіяна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута.

Думається, що принцип пропорційності, який розвиває засаду верховенства права та суттєво її доповнює і конкретизує щодо застосування актів державного примусу, потребує окремого закріплення в тексті Конституції України, процесуальних нормах і законодавстві щодо діяльності слідчих, поліцейських та інших правоохоронних органів.

Наприклад, Законом України від 2 липня 2015 р. «Про Національну поліцію» декларуються такі принципи, як «верховенство права», «дотримання прав і свобод людини», «політична нейтральність» тощо. Але в цьому законі не закріплюються такі важливі засади, як принципи «справедливості, неупередженості та об'єктивності», «розумності строків провадження» та «пропорційності», не знайшлося місця тут і для принципу поваги до честі і гідності особи.

Між тим, у ст. 29 цього закону зазначається, що «поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним», а «застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди». По суті тут згаданий принцип крайньої необхідності. Поліцейські ж як ніхто часто застосовують силу і мають чітко розуміти її межі. Прикро дивитись, коли група поліцейських надягає кайдани на жінку, яка невдало припаркувала своє авто, мотивуючи свої силові акції непокорю. Зазначимо, що жіноча непокора – це природний феномен її самозахисту, що треба враховувати «новим центуріонам» та в аналогічних ситуаціях своєї досить публічної і складної діяльності застосовувати важливий постулат принципу пропорційності «досягати мети найменш обтяжливим засобом», а на додаток скажемо – і «найменш образливим способом», бо публічне надягання кайданів за адміністративні правопорушення на будь-яку особу взагалі, а на жінку тим паче, занадто принижує честь, гідність та репутацію не тільки людини, а й держави. Тож принцип пропорційності має бути чітко викладений в законі, доступно розкритий у сучасних підручниках і посібниках, стати непорушною нормою правоохоронної діяльності, сприяючи зміцненню реалізації принципу верховенства права.

Несумісним із принципом верховенства права став інститут негласної слідчої (розшукової) дії – «обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи», який закладений у ст. 267 КПК України. Ця новела законодавства не підлягає застосуванню у сфері кримінального судочинства як з огляду на те, що не створює належних механізмів стримувань і противаг проти можливих фальшувань

доказів, так і тому, що не відповідає вимогам пропорційності, оскільки мета такої процесуальної дії може в указаних умовах бути досягнута менш обтяжливими засобами – проведенням обшуку чи інших гласних слідчих дій за участю понятих і дотриманням додаткових гарантій достовірних доказів та захисту прав, свобод та законних інтересів особи. Цей інститут ігнорує конституційний принцип недоторканності житла, верховенства права та недопустимості звуження прав і свобод людини у прийнятті нових законів.

3. Важливим фактором забезпечення верховенства права в державі є забезпечення конституційного права людини на висококваліфіковану правничу допомогу. Новелою Конституційного права стала ст. 131-2 такого змісту: «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Винятково адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена».

У прийнятті цих норм та інших новел інституту захисту не враховані положення такого міжнародно-правового джерела права, як «Принципи і керівні положення Організації Об'єднаних Націй, що стосуються доступу до юридичної допомоги в системі кримінального правосуддя» (Резолюція Економічного та Соціальної Ради ООН 2012/15 від 26 липня 2012 р.), яким рекомендується залучати до виконання функцій захисту більш широкий круг фахівців права.

Поспішно запроваджена монополія адвокатури на захист не відповідає ідеям демократичної правової держави і забезпеченню верховенства права. Самі державні установи, в яких нерідко є посади юрисконсультів, у разі необхідності захисту інтересів свого підприємства чи його працівників у суді за такої моделі змушені будуть звертатись до адвокатів, невідомо якими шляхами шукаючи кошти на оплату їх послуг.

Безумовно, що з прийняттям змін у Конституцію України вказані зауваження залишаються лише концептуальними елементами варіативного пошуку кращої моделі правничої допомоги, які можуть бути враховані у прийнятті нової Конституції держави шляхом референдуму. Сьогодні чинні конституційні норми як норми найвищої юридичної сили треба беззаперечно виконувати, намагаючись мінімізувати недоліки оновленого правового інституту адвокатури, сподіваючись на професіоналізм і добросовісність адвокатів.

Водночас для забезпечення захисту прав і свобод людини адвокатура має отримати більш дієві механізми доказової діяльності, включаючи засоби так

званого паралельного адвокатського розслідування в кримінальних провадженнях, на що звертають увагу дослідники [9, с. 203–204; 20, с. 111–122].

За чинним КПК України захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, якими може скористатись лише сам підозрюваний чи обвинувачений.

Виникає певна колізія. По-перше, передбачених прав може бути замало для реалізації реального принципу змагальності; по-друге, система прав захисника звужується порівняно з процесуальними нормами попереднього КПК України; по-третє, «Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ст.20) адвокату загалом надано більше прав, ніж захиснику в кримінальному провадженні зокрема.

Загалом у такій системі прав адвоката вбачаються ознаки можливості паралельного адвокатського розслідування – збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, запитувати, отримувати і вилучати документи чи їх копії, опитувати осіб за їхньою згодою; одержувати письмові висновки фахівців, експертів із питань, що потребують спеціальних знань.

З іншого боку, в переліку прав адвоката є досить проблематичні дефініції. Наприклад, згідно з п. 7 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат вправі «в установленому законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії». Вживане тут поняття «вилучати», на відміну від більш коректного «отримувати добровільно видані», може означати примусову їх виїмку. З огляду на те, що мова йде не тільки про копії, а й про оригінали документів, таке «вилучення» речей і документів може призводити до «безслідного» їх зникнення чи приховування «від прискільливих очей» сторони обвинувачення. За загальним же правилом захисник, як і адвокат, не повинен мати владно-розпорядчих повноважень і отримувати можливість застосовувати заходи примусу. Отже, в практичній діяльності треба виходити з можливості адвоката в установленому законом порядку запитувати і отримувати видані речі та копії документів.

Але варто також зазначити, що скористатись визначеними у ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» правами у кримінальному провадженні захиснику-адвокату навряд чи буде можливо. Адже в ч. 3 ст. 9 КПК України зазначено: «Закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу». Тобто адвокат-захисник може користуватись лише тими правами, які визначені в КПК України саме як права захисника.

Таких прав захисника, з урахуванням колізій самого доказового права, не завжди достатньо для забезпечення верховенства права в кримінальних

провадженнях. Необхідно в КПК України окремою нормою викласти засоби отримання і дослідження доказів захисником з урахуванням досвіду Англії, ФРН, інших країн Європи та прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

4. У забезпеченні верховенства права важлива роль належить судовій владі та діяльності слідчих.

Попри постійну увагу до проблем конституційної і судово-правової реформи [5, 6, 12, 18–21, 24, 26–30], критерій істини – практика – нерідко засвідчує тривожні тенденції у цій сфері. Для розв'язання цих проблем треба передусім забезпечити незалежність слідчого, який зазвичай першим іде у бій за справедливе правосуддя і має стати лицарем верховенства права. Слідчий має бути максимально незалежним, що можна забезпечити значною мірою встановленням статусу його недоторканності. Слідчим треба надати статус недоторканності, яким сьогодні наділені судді, а для зміцнення гарантій незалежності їх має призначати на посаду та звільняти тільки Президент України за поданням Генерального прокурора України та за погодженням з Уповноваженим Верховної Ради з прав людини. Це може стати дієвим механізмом у досягненні їхньої незалежності від виконавчої та законодавчої гілок влади.

Для усунення можливих факторів впливу на слідчого з боку виконавчої влади, забезпечення об'єктивності і неупередженості слідства, а тим самим і верховенства права у здійсненні кримінальних проваджень слідчі Національної поліції мають бути виділені в окремий слідчий комітет, незалежний ні від органів МВС, ні від посадових осіб Кабінету міністрів України. З тих же міркувань в окрему структуру варто виділити і експертно-криміналістичні служби. Виправданим буде створення окремого департаменту судових експертиз. У Національній поліції доцільно створити департамент детективів, наділивши їх правом самостійного провадження ОРД, реєстрації виявлених злочинів в ЄРДР, провадження невідкладних слідчих дій протягом чотирьох діб з подальшою передачею провадження слідчим за підслідністю. Якщо ця реформа буде доповнена поміркованою декриміналізацією малозначних кримінальних правопорушень, це дасть змогу зосередити зусилля слідчих, детективів, експертів, прокурорів на розкритті і розслідуванні латентних, тяжких та інших суспільно-небезпечних злочинів.

Судова влада має бути максимально незалежною від інших. Система призначень і звільнень суддів не зовсім забезпечує такий підхід. Це стосується як судів загальної юрисдикції, так і Конституційного суду України. У розв'язанні цих проблем не вичерпаний досвід європейських країн.

Свого часу на парламентських слуханнях щодо стану правосуддя в державі ми пропонували закріпити в законі таку модель організації судової влади, за якої судді обирались би народом таємним голосуванням у процесі прямих безпосередніх виборів [11]. Незважаючи на те, що цю пропозицію підтримали більшість учасників обговорення, такий підхід зміцнення незалежності суддів не отримав реалізації.

Сьогодні відповідно до ст. 128 Конституції України (в редакції Закону України № 1401-VIII від 02.06.2016) призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя у порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII, Вища рада правосуддя в аспектах питань забезпечення незалежності суддів від інших гілок влади та мінімізації політичного впливу вносить подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом; ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя тощо. Сьогодні йде конкурс на заміщення посад суддів Верховного суду України. Конкурсанти відомі, але склад конкурсних комісій та прозорість їхньої діяльності бажають бути кращими.

На наш погляд, навряд чи Вища рада правосуддя в сьогоднішніх умовах може стати ефективною інституцією, яка може зміцнити принцип незалежності суддів. Відповідно до оновленої редакції ст. 131 Конституції України Вища рада правосуддя складається із двадцяти одного члена, з яких десятьох обирає з'їзд суддів України з-поміж суддів чи суддів у відставці, двох призначає Президент України, двох обирає Верховна Рада України, двох – з'їзд адвокатів України, двох – Всеукраїнська конференція прокурорів, двох – з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Тобто із 21 члена десятьох будуть зі свого загалу делегувати судді, призначені на посади свого часу Президентом України, який до того ж призначатиме ще двох. Фактично 12 будуть у тій чи іншій формі підконтрольними президентській вертикалі влади. З іншого боку, можна прогнозувати, що 10 членів, обраних з'їздом суддів України, свого часу були затверджені довічно на своїй посаді Верховною Радою України. Якщо до них приєднаються ще двоє від парламенту – буде 12 осіб, певною мірою залежних від законодавчої влади. Зважаючи на те, що сама Верховна Рада, яка перейшла на модель обрання за партійними списками і створення коаліції більшості, фактично стала політизованою, буде важко уникнути й політизації Вищої ради правосуддя.

Перехід на обрання суддів всенародним голосуванням може стати більш доцільним у сенсі реалізації принципу розподілу влади та забезпечення незалежності суддів.

Водночас у судочинстві України має бути запроваджений інститут мирових суддів – демократичний виборний судовий орган, до повноважень якого могли б бути віднесені справи щодо малозначних кримінальних правопорушень (проступків) та інших адміністративно карних діянь фізичних осіб, покарання за які не пов'язані з обмеженням волі людини. Простота процедури діяльності такого суду забезпечувала б процесуальну економію, а його діяльність в цілому має поглиблювати реалізацію ідеї гуманізму в судовій владі. Виборність суддів поглиблює контроль суспільства за їхньою діяльністю, є суттєвим

антикорупційним фактором. Разом із тим інститут мирових суддів полегшив би доступ до правосуддя, став би практичною школою для формування майбутніх професійних суддів, важливим складником системи формування ефективної судової гілки влади.

5. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, саме так визначено в ст. 3 Конституції України. Важливою формою реалізації цієї ідеї став Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду». Між тим, потребує окремого врегулювання порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. На основі вищезгаданих норм Конституції України потребує розробки і прийняття системний законодавчий акт – «Кодекс реабілітації постраждалих від незаконних дій чи бездіяльності влади» (Реабілітаційне право).

Разом із тим, зі становленням України як незалежної держави, зі все більшою розлукою з тоталітарним минулим ми маємо подбати як про гідність загублених жертв сумління минулого, так і про безхмарну перспективу майбутніх поколінь. «Держава існує не для того, щоб перетворити земне життя в рай, а для того, щоб перешкодити їй остаточно перетворитися в пекло», – слушно писав Микола Бердяєв.

Одна з важливих проблем – це забезпечення невідворотності відповідальності тих, хто організував і здійснив масові політичні репресії і терор проти населення України. Відповідні дії як несумісні з ідеєю права і справедливості мають отримати окрему кваліфікацію як злочини проти миру, людства і людяності та такі, що не підлягають терміну давності. Думається, буде доречним розділ XX Кримінального кодексу України доповнити ст. 448 «Політичні репресії і терор».

Для забезпечення прав людини доцільно запровадити в Україні свій окремий Національний Суд із прав людини, в юрисдикцію якого входив би розгляд позовів людини проти органів державної влади України та їх посадових осіб. На наш погляд, створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню принципу верховенства права в діяльності державних органів влади.

Національний суд із прав людини має створюватись в Україні на засадах максимального забезпечення незалежності суддів від самої влади. Отже, на призначення суддів на посади жодна з гілок влади не повинна впливати. Тому буде виправданим обрання суддів прямими всенародними виборами.

Склад та організація діяльності Національного суду з прав людини можуть бути визначені з урахуванням досвіду формування та організації діяльності Європейського суду з прав людини. Судді обираються строком на шість років таким чином, щоб кожні три роки склад Суду оновлювався на одну третину. Поряд із внесенням змін і доповнень до Конституції України має бути прийнятий окремий Закон

України «Про Національний суд із прав людини». На наш погляд, створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню принципу верховенства права в діяльності державних органів влади.

Висновок. Процес правової реформи в Україні зумовлює необхідність прийняття нової Конституції України шляхом референдуму. У Конституції України мають бути більш чітко викладені принципи верховенства права та пропорційності, закладені гарантії їх дотримання, більш чітко реалізовані принципи розподілу влади, незалежності суду та удосконалений інститут доступу до правничої допо-

моги. В Україні доцільно створити Національний суд із прав людини, в юрисдикцію якого входив би розгляд позовів людини проти органів державної влади України та їхніх посадових осіб.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються у розробці доктринальної моделі принципів права, а в перспективі – нової Конституції України та нового Кримінально-процесуального кодексу України, які були би стратегічно і доктринально вивірені, відповідали стратегії розбудови правової держави, збалансували приватні і публічні інтереси, гармонізували національне законодавство та міжнародні стандарти забезпечення верховенства права в державі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбатенко В.П. Політичні ризики: від теорії до практики / В.П. Горбатенко // Суспільно-політичні процеси. – 2016. – Вип. 2. – С. 55–69.
2. Дроздов О. Огляд справ щодо іноземних країн, розглянутих ЄСПЛ протягом квітня травня 2016 року / О. Дроздов, О. Дроздова // Вісник НААУ. – 2016. – № 7–8 (25). – С. 61–72.
3. Колодій А. Громадське суспільство та права держава: проблеми і шляхи розбудови / А. Колодій // Право України. – 2010. – 7. – С. 12–17.
4. Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні / Ю.С. Шемшученко, Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, С.В. Стоєцький та ін. – К.: Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. – 112 с.
5. Корж В.П. Проблеми усунення юридичних колізій в окремих положеннях Кримінального процесуального кодексу України / В.П. Корж // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. том 11, число 1(29). – С. 62–69.
6. Корнієнко М.В. Суспільство і правопорядок. Видання в 6-и т. – Т. 2. / М. В. Корнієнко. – К: Фонд юрнауки АПС, 2007. – 264 с.
7. Корнієнко М.В. Доктринальні проблеми інституту негласних слідчих (розшукових) дій / М.В. Корнієнко, В.М. Тертишник // Міжнародний науковий журнал «Верховенство права». – 2017. – № 1. – С. 95–101.
8. Костенко О. Яка Конституція нам потрібна, або Свобода людини проти правової сваволі / О. Костенко // Віче. – 2015. – № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4805/>.
9. Одинцова І.М. Доктринальні проблеми захисту та становлення інституту адвокатського розслідування в Україні / І.М. Одинцова // Priority a strategie pre rozvoj pravnej vedy vo svete vedy.– Sladkovicovo, Slovenska republika. 28-29 oktobra 2016. – С. 203–204.
10. Парламентські слухання «Про стан правосуддя в Україні» // Сесійний зал Верховної Ради України 23 травня 2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/sk15/par_sl/sl2305107.htm
11. Подорожна Т. Правова реформа як форма проведення модернізації правової системи України / Т. Подорожна // Віче. – 2014. – № 14. – С. 17–20.
12. Правова доктрина України: у 5 т. – Т. 2: Публічно правова доктрина України / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, М.П. Кучерявенко та ін. ; за заг. ред. Ю.П. Битяка. – Х. : Право, 2013. – 864 с.
13. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: Монографія: У 2-х кн. / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2008. – Кн. 1. Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. – 344 с.
14. Принцип рівності у праві: теорія і практика: монографія / передмова акад. НАН України Ю.С. Шемшученка; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2014. – 380 с.
15. Сачко О.В. Забезпечення верховенства права при застосуванні спрощених та інших особливих форм і режимів кримінального провадження / О.В. Сачко // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – № 6. – Т. 1. – С. 133–135.
16. Ставнічук М. Окремі проблеми новітнього конституційного процесу у світлі висновків Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) / М. Ставнічук // Право України. – 2012. – № 8. – С. 146–153.
17. Теорія доказів: підручник / К. В. Антонов, О. В. Сачко, В. М. Тертишник, В. Г. Уваров / За заг. ред. д.ю.н, професора В.М. Тертишника. – Київ: Алерта, 2015. – 294 с.
18. Теорія і практика конституціоналізації галузевого законодавства України: Монографія / [наук. ред. Ю.С. Шемшученко, відп. ред. Н.М. Пархоменко]. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2013. – 308 с.
19. Тертишник В.М. Конституційна реформа: пошук нової парадигми українського конституціоналізму / В. Тертишник // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2015. – № 6. – С. 52–59.
20. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Видання 13-те доповн. і перероб. / В.М. Тертишник. – К. : Правова єдність, 2017. – 824 с.
21. Тертишник В. Правова держава: гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності / В. М. Тертишник // Вісник національної академії наук України. – 2007. – № 3. – С. 25–29.
22. Тертишник О. Проблеми удосконалення статусу та діяльності омбудсмена щодо забезпечення захисту прав і свобод людини // О. Тертишник // Юридичний журнал. – 2004. – № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://justinian.ua/article.php?id=1484>
23. Тертишник В. Мои процессуальные права – мое богатство // Юридическая практика. – 2004. – № 11. – С. 20–21.

24. Уваров В.Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України : монографія / В.Г. Уваров ; за заг. ред. доктора юрид. наук, професора В. М. Тертишника. – Дніпропетровськ. – 2012. – 268 с.
25. Усенко І.Б. Репресоване законодавство: трагічні сторінки історії ВУАН / І. Б. Усенко // Правова держава. – 1998. – № 9. – С. 290–316.
26. Фурса С.Я. Науково-практичний коментар до Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса. – К., 2007.
27. Ченцов В.В. Реабілітація жертв незаконних кримінальних переслідувань, політичних репресій та зловживань владою: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / В.В. Ченцов, В.М. Тертишник. – Київ, 2016 – 324 с.
28. Шемшученко Ю.С. До питання про формування і розвиток державно-правових інститутів незалежної України / Ю.С. Шемшученко, Н.М. Оніщенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 8. – С. 5–12.
29. Шемшученко Ю.С. Наукові засади конституційної реформи в Україні (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 26 червня 2013 року) / Ю.С. Шемшученко // Вісник Національної академії наук України. – 2013. – № 8. – С. 15–20.
30. Шумило М.Є. Реалізація конституційного принципу таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної ті іншої кореспонденції у досудових стадіях кримінального процесу України: монографія / М.Є. Шумило, В.С. Рудей. – Х. : СПДФО Бровін О. В., 2012. – 208 с.